

Ενας **κολοσσιαίος ναός του βου αιώνα π.Χ.**, που όμοίός του δεν υπήρξε στην ελληνική αρχαιότητα, βρίσκεται σήμερα «σπαρμένος» σε όλα τα εκκλησάκια της κοιλάδας του Ευρώτα. Οι αρχαιολόγοι μαζεύουν τα κομμάτια ένα ένα...

Ο Απόλλων αναζητεί τον θρόνο του

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΘΕΡΜΟΥ

Είναι ένας μικρός λόφος γύρω στα 200 μέτρα ύψος, φαλακρός στην κορυφή του, με μια μικρή εκκλησία που τον στοματίζει: Αγία Κυριακή. Κάποια ερείπια εδώ και εκεί δείχνουν ότι πριν από τους χριστιανούς τον είχαν επιλέξει πρώτοι οι αρχαίοι, αλλά και πάλι τα στοιχεία είναι ελάχιστα ώστε να αντιληφθεί ο τυχαίος επισκέπτης τη σημασία τους. Ποιος μπορεί να φανταστεί ότι εδώ βρισκόταν το πλέον εντυπωσιακό και ανηγμητικό κτίσμα της αρχαιότητας: Ένας κολοσσιαίος θρόνος για τον θεό Απόλλωνα, του οποίου το λατρευτικό άγαλμα, που βρισκόταν στο κέντρο του, υπερέβαινε κατά πολύ σε ύψος το αρχιτεκτονικό οικοδόμημα, αφού έφθανε στα 14,5 μέτρα! Ένα επιβλητικό, μαρμαρίνο και περίτεχνα διακοσμημένο κτίριο του βου αιώνα π.Χ., που όμοίό του δεν υπήρξε άλλο στην ελληνική αρχαιότητα, δημοσίγραμμα του φημισμένου γλυπτή και αρχιτέκτονα Βαθικλή από τη Μαγνησία της Μικράς Ασίας. (Ακόμη και ο Κρόισος λένε ότι είχε στείλει χρυσό για την κοσμήσή του.) Από την άλλη, όμως, ποιος δεν συγκλονίζεται από το γεγονός ότι αυτός ο τριώροφος, όπως υπολογίζεται, ναός του Απόλλωνα Αμικλαίου στη Σπάρτη, κατακεραμιχισμένος μέσα στους αιώνες, βρίσκεται σήμερα «σπαρμένος» σε όλα τα εκκλησάκια της κοιλάδας του Ευρώτα; Και ότι οι προσπάθειες για τη συγκεντρωτική του αρχαίου υλικού και η αναστάση, στο μέτρο του δυνατού φυσικά, αυτού του περιήμιτου οικοδομήματος έχουν προσκρούσει σε αντιδράσεις... αρχαιολόγων;

Ο μεγαλύτερος εχθρός των μνημείων είναι ο άνθρωπος, λένε όσοι παρακολούθησαν στενά τα αρχαιολογικά πράγματα. Αλλά σήμερα είναι βέβαιον ότι ισχύει και το αντίθετο. Στην περίπτωση του Αμικλαίου ο καθηγητής και διευθυντής του Μουσείου Μπενάκη κ. Άγγελος Δεληβορριάς άρχισε να φτιάχνει για τα σπαράγματα του μνημείου από το 1966-68, όταν υπηρετούσε ως αρχαιολόγος στη Σπάρτη. (Πολλά αρχιτεκτονικά μέλη του θρόνου μάλιστα έχει ήδη ταυτίσει και δημοσιεύσει.) Έφαγε αλλά ποτέ δεν σταμάτησε να ενδιαφέρεται για το «χαμένο» ιερό και όταν επέστρεψε, το 2005, επικεφαλής πλέον ενός ανασκαφικού και αναστηλωτικού προγράμματος, με υπεύθυν των ανασκαφικών εργασιών τον αρχαιολόγο του Μουσείου Μπενάκη κ. Σταύρο Βλά-

Αποψη του αρχαιολογικού χώρου του Αμικλαίου στην κορυφή του λόφου, με τμήμα του περιβόλου. Στην ένθετη φωτογραφία, τα πρώτα βήματα για την αποκατάσταση του θρόνου. Εδώ, τμήμα από τις παραστάδες.

ζο και μια μεγάλη ομάδα από εξέχοντες επιστήμονες, ο στόχος ήταν σαφής: εντοπισμός του αρχαίου υλικού, είτε αυτό είναι ενσωματωμένο σε νεότερα κτίσματα είτε θα προέλ-

θει από τις ανασκαφές στον χώρο, και η χρησιμοποίησή του στην αποκατάσταση του μνημείου. Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής είναι χτισμένη ολόκληρη από υλικό του ναού. Ένα μνημειακό διαστέλεσεν αρχαίο μαρμαρίνο κατώφλι είναι εντοχόμενο στην εκκλησία του Προφήτη Ηλία στο Σκλαβοχώρι, στην οποία όμως έχουν εντοπισθεί συνολικά 15 αρχαία αρχιτεκτονικά μέλη, γλυπτά ή κιονόκρανα. Στους Αγίους Θεοδώρους εντοπίστηκε ένα ακόμη. Ο Άγιος Νικόλαος έχει ενσωματωμέ-

νο αρχιτεκτονικό υλικό κυρίως από τον θρόνο. Και φυσικά δεν είναι τα μόνια. Άλλωστε αρχιτεκτονικά μέλη βρίσκονται και στο Μουσείο Σπάρτης, δόμοι, ορθοστάτες, πλάκες διαπέδου, σπόνδυλοι κίονων, κιονόκρανα τριών διαφορετικών τύπων σε συνδυασμό του κοινού με τον δωρικό ρυθμό, παραστάδες για θύρες με τόρμους για κυλιόμενα, τμήματα επιστυλίου και σίμης με φητικό διάκοσμο, πλάκες από την οροφή περιμένουν να βρουν τη θέση τους. Το αίτημα του αρχαιολόγου όμως

για την αποτίμησή τους, κυρίως όσον αφορά το βυζαντινό εκκλησάκι του προφήτη Ηλία, απορρίφθηκε πριν από λίγους μήνες από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο με το σκεπτικό της διατήρησης όλων των φάσεων της ιστορίας στα μνημεία και παρά την υποσχολη της αποκατάστασης του ναού με νέο υλικό. Μια περαιτέρω συζήτηση ίσως δώσει τη λύση στο πρόβλημα και άλλωστε ο κ. Δεληβορριάς είναι αποφασισμένος να παλέψει για την επιβίωσή του.

Η ιστορία των ανασκαφών

Πολύ νωρίς, από τις αρχές του 19ου αιώνα, εκδηλώθηκε το ενδιαφέρον για το Αμικλαίον, χάρην της ανάγνωσης του Παιουσαίου, ενώ πρώτος ανασκαφέας του ιερού ήταν ο αρχαιολόγος Χρήστος Τσούντας το 1889-90, ο οποίος αποκάλυψε κτιστό ανάλημμα και τον περιβόλο του ναού. Η ανασκαφή συνεχίστηκε το 1904 από τον Φουρτβέγκλερ και τον αρχιτέκτονα Φίχτερ και το 1907 από τον Α. Σκιά, ο οποίος μετακινώντας την εκκλησία της Αγίας Κυριακής εντόπισε ότι ο θρόνος βρισκόταν ακριβώς από κάτω. Το 1924 ακολούθησαν έρευνες από τον E. Buschor και τον W. von Massow, οι οποίοι επιβεβαίωσαν τη λατρεία στον χώρο από τη Μυκηναϊκή εποχή.

Ενδιαφέρον όμως έχει η προσέγγιση κάθε μελετητή στη μορφή του ιερού. Άλλοι τοποθετούν το ξδάνο εντός του θρόνου και άλλοι το ανεβάζουν επάνω του. Άλλοι θεωρούν ότι ξδάνο και θρόνος έχουν το ίδιο ύψος, ενώ όλοι αναπτύσσουν τον διάκοσμο με διαφορετικό τρόπο. Παρ' όλα αυτά, αξίζει να αναφερθεί ότι σε όλες τις σχεδιαστικές αναπαραστάσεις δεσπόζει η ίδια του καθίσματα. Όσον αφορά τη σύγχρονη έρευνα, το αδοτέλεσμα θα προκύψει από τη συνεργασία του κ. Δεληβορριά με τον καθηγητή Αρχιτεκτονικής κ. Μανώλη Κορρέ.

Χάλκινα ευρήματα της γεωμετρικής εποχής, ειδικά αφιερωμένα στον Αμικλαίο Απόλλωνα

Η τριάδα

«Το ιερό του Αμικλαίου Απόλλωνα μαζί με τα ιερά της Χαλκιδαικού Αθηνάς και της Ορβίας Αρτέμιδος συνάρθρωσαν τη λατρεία της αρχαίας Σπάρτης, κάτι σαν την Αγία Τριάδα του χριστιανισμού. Μια τριάδα που ξεπερνούσε κατά πολύ τις εσωτερικές ανάγκες της τοπικής θρησκευτικότητας εκτονώνοντας τόσο καθημερινά αιτήματα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής όσο και τις πειστικές ενστάσεις του ιστορικού βίου της πόλης» όπως λέει ο ίδιος επιχειρηματολογώντας για τη σημασία του Αμικλαίου. Είναι πιθανόν άλλωστε ότι το μνημείο χτίστηκε ως επικύρωση της πολιτικής και στρατιωτικής συμμάχιας μεταξύ των δωρικών οίκων της Σπάρτης, των Αιγεδών και των Αγαδών, υπό την προστασία του Απόλλωνα.

Πόσο εφικτή όμως είναι η ιδέα της αναστήλωσης ενός μνημείου που «δεν υπήρχε»; Το σχέδιο μοιάζει ουτοπικό, οι δυσκολίες - θεωρητικές και πρακτικές - φαντάζουν τε-